

RETSHÅNDHÆVELSENS AKTUELLE PROBLEMER I GRØNLAND

Af fuldmægtig *Verner Goldschmidt*

For ikke så mange år tilbage var kriminaliteten kun et ubetydeligt socialt problem i Grønland. Dette skyldes dels, at kriminaliteten, selv om den nok havde en vis udbredelse dog i almindelighed ikke var af grovere art, dels at de grønlandske myndigheder udviste betydelig fantasi og indsigt, når det gjaldt om at behandle lovovertrædere på en hensigtsmæssig måde.

En egentlig lovgivning om kriminalitet og kriminelles behandling blev først gennemført i 1954. Indtil da havde man klaret sig uden paragraffer og større administration, og dette gjorde det muligt at behandle kriminelle sager med stor smidighed. Et karakteristisk træk ved det hidtidige system var, at personer, som havde begået noget kriminelt, ikke blev udelukket fra samfundet, men fortsat i hvert fald i hovedsagen kunne leve som almindelige borgere.

Den nye politiske udvikling i Grønland med dens omfattende, hurtigt gennemførte, kulturelle ændringer har naturnødvendigt skabt visse tilpasningsproblemer, og man kan sige, at som et affaldsprodukt af reformerne har man fået et øget kriminalitetsproblem.

Det blev hurtigt klart, at man ikke længere kunne opretholde en tilstand, hvor et så vigtigt menneskeligt område som behandlingen af lovovertrædere ordnedes uden lov. Særlig stærkt blev kravet om en lovgivning på dette felt, fordi man fra såvel grønlandsk som dansk politisk side nærede ønske om ensartet retsstilling for alle personer, som opholder sig i Grønland, hvad enten de er født der eller hører hjemme i det øvrige Danmark. Det hidtidige grønlandske retssystem havde kun været gældende for den særlige gruppe af i Grønland hjemmehørende personer, som stod under grønlandsk ret.

Efter kriminallovens gennemførelse i 1954 er alle i strafferetlig henseende ligestillede i Grønland. Det ligger i hvert fald i lovens bestemmelser og de politiske synspunkter, hvoraf loven er udsprunget. Loven tilsigter dog tillige, at den gamle smidighed ved behandlingen af lovovertrædere bevares. Allerede i lovens første funktionsår har imidlertid alvorlige problemer meldt sig med hensyn til dens anvendelse.

Utilfredshed er således kommet til udtryk gående ud på, at man ikke har nogen steder

at gøre af de folk, som på grund af mere alvorlige forbrydelser bliver dømt til tvangsarbejde eller forvaring.

I over 200 år har man klaret selv den alvorligste kriminalitet med midler, som blev stillet til rådighed for tilfældet; man har blandt andet, når der var tale om alvorlige forbrydere, hvis det var nødvendigt, benyttet indespærring, så længe de frembød fare.

Denne interimistiske forvaring har dog i reglen ikke ganske opfyldt humane og sanitære krav, hvilket som oftest medførte, at den ret snart måtte opgives.

For en del år siden blev der i en større by begået et drab. Det drejede sig om en lille pige, som blev voldtaget og kvalt af en beruset mand. Det siger sig selv, at gerningen, foruden den fortvivlelse, som den fremkaldte, vakte harme og afsky.

Da myndighederne skulle tage stilling til, hvad der skulle gøres med forbryderen, fremsattes der fra dansk side forslag om, at han blev sendt til Danmark i fængsel, medens man fra lokal side mente, at man nok kunne klare sig med at finde et forvisningssted til manden. Efter indgående overvejelser blev han sendt til en boplads i det nordligste Sydgrønland. Han opholdt sig der i 7 år og levede en normal fangers og fiskers tilværelse, hvorefter han senere vendte tilbage til sin hjemby, hvor han nu er gift og ikke vides at have begået nogen mere alvorlig kriminell handling.

I øjeblikkets Grønland synes retshåndhævelsesproblemerne at være øgede i væsentlig grad. Fra politiets side påpeger man en stærk kriminalitetsstigning særlig i de største byer, og yderligere henviser man fra alle sider til en for et par år siden begået forbrydelse. Det drejede sig om en mand, som i beruset tilstand øvede grov vold mod sin hustru med det resultat, at hun afgik ved døden. Den pågældende er blevet dømt for vold med døden til følge, og dommen lyder på, at han i et vist antal år skal anbringes i forvaring, fordi han må anses for farlig for retssikkerheden. Det fremgår af sagen, at han, når han får spiritus, er tilbøjelig til at begå voldshandlinger, og han har da også, mens sagen stod på, begået vold i et par tilfælde i beruset tilstand. Det fremgår ligeledes af sagen, at han, når han ikke har adgang til spiritus, er ganske ufarlig, hvortil kommer at den institution i Grønland, som han i øjeblikket arbejder for, i høj grad har brug for hans arbejdskraft.

Trods kriminallovens korte funktionstid – den har som sagt kun været i kraft i ca. 1 år – er synet på loven allerede nu, at den, hvis ikke der bygges en forvaringsinstitution, og hvis ikke det retshåndhævende personale – særlig politiet – udvides, står i fare for at miste sin autoritet, ligesom det vil kunne virke svækkende på det grønlandske retsvæsen som helhed.

En betragtning, som i særlig grad har været fremme, er, at retstilstandene i øjeblikket er sådan, at man kun kan tage sig af de små lovovertrædere, mens man er nødsaget til at lade de større løbe. Der tænkes hermed på, at der nok er muligheder for at tildele advarsler og inddrive bøder, hvilke foranstaltninger anvendes over for de mindre

alvorlige kriminelle, mens der som nævnt synes at mangle muligheder for at iværksætte idømt tvangsarbejde og forvaring d. v. s. de foranstaltninger, der har praktisk betydning for de sværere kriminelle.

Spørgsmålet er nu, hvorledes man nøgternt skal bedømme den foreliggende situation. Da man i sin tid stod over for at skulle gennemføre en kriminallovgivning i Grønland, var man naturligvis også inde på tanken om at indføre den danske straffelov i Grønland, således at personer, som begik kriminelle handlinger, kunne idømmes hæfte, fængsel, arbejds hus, sikkerhedsforvaring og psykopatforvaring, som så skulle udstås i Danmark.

Såvel politikere, d. v. s. det grønlandske landsråd og folketinget, som alle de tjenestemænd, som havde med sagen at gøre indbefattet den permanente straffelovskommission og justitsministeriet, nåede til enighed om, at det næppe ville være forsvarligt pludseligt at gennemføre en sådan efter forholdene rigoristisk lovgivning i et landområde, hvor man endnu ikke havde haft skrevne regler om forbrydere og deres behandling. Man var af den opfattelse, at allerede det at indføre skrevne regler, samtidig med at man etablerede et egentlig politivæsen og domstolsvæsen i landsdelen, ville betyde en radikal ændring af de bestående tilstande, og selv om man ved loven har skabt adgang til at afsondre farligere lovovertrædere fra samfundslivet – ved den såkaldte forvaring – har man fra administrationens side anset det for rimeligt at se tiden lidt an, før man udbyggede fastere institutioner i Grønland alene med henblik på behandlingen af de kriminelle.

Ved gennemførelsen af den grønlandske retsplejelov havde man samtidig med, at man byggede politistationer 5 steder i Grønland, opført arrestrum, som fortrinsvis skulle benyttes som detentionslokaler for berusede personer. Det har imidlertid efter de retshåndhævende myndigheders opfattelse vist sig ikke at være tilstrækkeligt. Under alle omstændigheder presser man fra forskellige sider nu kraftigt på for at få et sted, hvor man dels kan sikre sig mod kriminelle, som anses for farlige, og dels kan anbringe personer, som er idømt tvangsarbejde, men som man ikke har kunnet finde et andet sted at anbringe. For disse sidstes vedkommende er der ikke tale om, at de skal være indespærrede i bygningen, kun om at man har et sted, hvor de kan være, hvis tvangsarbejde skal udføres på anden plads end hjemstedet.

Problemets løsning er imidlertid ikke ganske lige til. Det synes indlysende, at der ikke kan være tale om at bygge flere forvaringsinstitutioner spredt over landsdelen. De betydelige omkostninger ved etablering og drift af sådanne institutioner vil ikke komme til at stå i rimeligt forhold til belægningsen, og kan desuden ud fra, hvad man kan kalde institutionernes selvopholdelsesdrift, frembyde den fare, at man vil søge at fylde dem – simpelthen fordi de nu er der og ikke ud fra betragtninger over den bedste behandling af kriminaliteten.

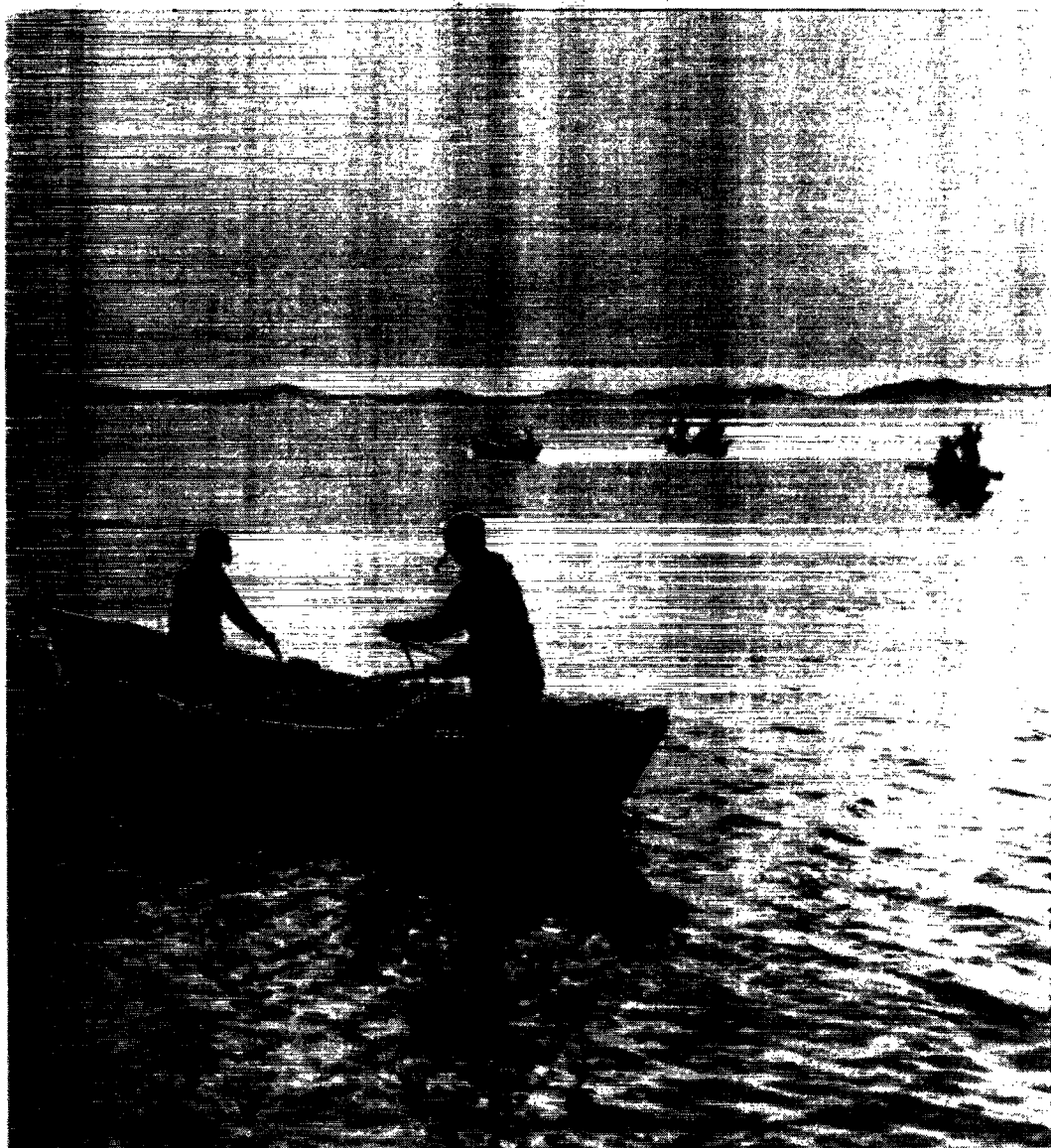


Foto: Chr. Vibe

I udstedernes og bopladsernes enkle samfund, hvor torskefiskeriet og fangsten er eneste erhvervsmuligheder, er der endnu ikke brug for noget større retsmaskineri - men ...

En enkelt institution for landsdelen, der både skal rumme virkelig farlige kriminelle, der skal afsondres fra omverdenen, og sådanne kriminelle, der af hensyn til deres oplæring og beskæftigelse ikke kan forblive på hjemstedet, vil det imidlertid kunne blive vanskeligt at placere hensigtsmæssigt. Det første formål gør valget af en mere isoleret beliggende plads ønskeligt, det andet kræver en beliggenhed, hvor uddannelses- og



... den rivende udvikling og aktivitet, der idag foregår i byerne (her Egedesminde) giver også kriminaliteten voksegrund og nødvendiggør et moderne retsvæsen.

Foto: Chr. Vibe

beskæftigelsesmulighederne er mangfoldige. Da det sidste formål allerede rent kvantitativt vil komme til at veje tungest, ville valget nok falde på en større by. Man måtte så sætte mere mandskab ind på at løse isolationsproblemet for de få virkelig farlige kriminelle. En betydelig ulempe var dog derved stadig uløst – selve sammenhobningen af lettere og sværere kriminelle med det deraf følgende skadelige miljø.

Vil man overhovedet vinde mere, end man taber, set fra samfundets side ved oprettelsen af den ønskede anstalt? Ved overvejelserne heraf må naturligvis det voksende pres fra de retshåndhævende myndigheders side gøre et ikke ringe indtryk. Hovedproblemet for de ansvarlige myndigheder må være at opnå det bedst mulige kendskab til, om der virkelig er opstået et behov for etablering af en forvaringsinstitution og i bekræftende fald, hvorledes en sådan forvaringsinstitution bør indrettes, navnlig ved at skaffe sig en så indgående viden som muligt om, hvor stor kriminaliteten efterhånden er blevet, og i hvilken grad de kriminelle frembyder en reel fare for retssikkerheden i Grønland.

Uden en sådan mere indgående viden vil de ansvarlige myndigheder nemt komme til at famle i blinde i spørgsmål, som kan være af livsvigtig betydning for det grønlandske samfunds kulturelle udvikling. I øjeblikket har man så godt som alene de lokale retshåndhævende myndigheders skøn og ønsker at bygge på. Fra Grønland henvises til frigivelsen af spiritus og til det ovenfor nævnte tilfælde af vold med døden til følge. Begge disse forhold påberåbes som argumenter for, at udviklingen henimod tilstande, der svarer til dem, vi har i det øvrige Danmark med fængsler og andre anstalter, bør fremskyndes mest muligt.

Målt med de øvrige problemer i det moderne Grønland, teknisk organisation, sundheds- og skolevæsen, synes retshåndhævelsesproblemerne bagatelagtige. Det er ikke de store beløb, der her er tale om. Til gengæld er det værdier, som vel ikke kan måles i penge, men som angår menneskers velfærd og daglige liv, som sagen drejer sig om. Det er derfor af stor vigtighed, at retshåndhævelsesspørgsmålet løses med størst mulig kyndighed og omtanke og ikke på basis af forbigående nervøsitets- og ophidselsestilstande fremkaldt af enkelte, særlig grove kriminalitetstilfælde.

Man kan ikke se bort fra, at problemet kan have fået sin særlige farve, fordi de retshåndhævende myndigheder i Grønland er blevet til en selvstændig institution med selvstændige opfattelser, vurderinger og ønskemål. Det er kendt både almindeligt og indenfor statskundskaben, at der i administrative organer udvikler sig selvstændige ideologier og opfattelser og *en interesse i at fungere så effektivt og perfekt som muligt*. Der er intet mærkeligt i, at et nyetableret politi rent professionelt er interesseret i så grundigt som muligt at tage sig af enhver form for kriminalitet, og der er intet mærkeligt eller forkert i, at politiet, som i Grønland også fungerer som straffuldbyrðende myndighed, er interesseret i, at reaktionssystemet fungerer så effektivt som overhovedet muligt.

Skal de grønlandske retshåndhævende myndigheders ønsker opfyldes, vil der formentlig ske en vækst af politiorganisationen i Grønland, ligesom der vil blive indrettet forskellige institutioner, hvor man kan anbringe personer, som er idømt frihedsberøvende foranstaltninger. Der er ingen tvivl om, at både en udvidelse af politistyrken og

en etablering af forvarings- og lignende institutioner i betydelig grad vil gøre politiet mere effektivt og lette det i dets arbejde i hvert fald på kortere sigt.

Man må dog gøre sig klart, at der også er modgående hensyn.

Man kan ikke udelukke, at man ved at indføre industrisamfundets effektive retshåndhævelsesapparat i et så landpræget område som Grønland kan skabe kriminalitetsproblemer, som ellers ville kunne undgås. Mest nærliggende er det at pege på resocialiseringsproblemerne med de personer, der gennem indespærring har været fjernet fra deres vante miljø, og som i stedet har været undergivet anstaltsmiljøets særlige påvirkning. Det er en nærliggende opgave for det af statsministeren nedsatte humanistiske udvalg, der skal undersøge de indførte reformers virkninger, at søge at tilvejebringe fyldige oplysninger om udviklingen af kriminaliteten i den seneste tid og om mulighederne for effektivt at udføre de foranstaltninger, som kriminalloven forudsætter vil kunne praktiseres.

Ikke alle kan imidlertid tiltræde den tanke, at man udskyder yderligere reformer af retshåndhævelsen, indtil man har et tilstrækkeligt erfaringsmateriale. Der har rejst sig røster, som fremhæver, at det ikke er nødvendigt at have videnskaben til at finde ud af, hvad enhver i Grønland i dag ved, at retshåndhævelsen ikke er tilstrækkelig effektiv, og at man derfor i stedet for at afholde udgifter til videnskabelige undersøgelser straks burde gå i gang med de fornødne reformer.

Spørgsmålet er imidlertid, om retshåndhævelsesreformerne på det omhandlede punkt er nødvendige og i bekræftende fald i hvilket omfang og på hvilken måde.

Der vil altid i en administration som den grønlandske opstå visse spændinger imellem centralstyrets ønsker om at afgøre vigtige sociale spørgsmål efter mere generelle retningslinier og de lokale myndigheders ønsker om at afgøre problemerne konkret og straks. Sådanne spændingstilstande findes overalt, hvor der er tale om et centraliseret styre, men det løber en særlig risiko for at blive uelastisk, når man, som det er tilfældet i grønlandsadministrationen, af geografiske årsager har vanskeligt ved en hurtig og smidig kontakt mellem central- og lokaladministrationen. I det øvrige Danmark kan generelle og konkrete synspunkter ofte let bringes i samklang ved mundtlige eller telefoniske samtaler mellem central- og lokaladministrationens tjenestemænd. Noget sådant er som regel ikke muligt indenfor det grønlandske styre.

Der er næppe tvivl om, at mens parolen indenfor f.eks. sundhedsvæsenet bør være, at der må handles så hurtigt som muligt, bør parolen indenfor noget så ømtåleligt som retsvæsenet snarere være, at man systematisk indhøster erfaringer og grundigt foretager overvejelser, førend man udvider og udbygger retshåndhævelsesapparatet. Det er indlysende, at de retshåndhævere, som sendes til Grønland, efter at have modtaget teoretisk og praktisk uddannelse indenfor det øvrige danske retssystem har visse forventninger med hensyn til og stiller visse krav til, hvorledes et retsvæsen bør virke, selvom

også de særegne lokale forhold vil komme til at præge deres indstilling før eller senere. Det er imidlertid ikke sikkert, at disse synspunkter og ønskemål i alle tilfælde er de eneste, som bør tillægges vægt.

Det grønlandske landsråd udtalte under sit møde i 1955, at der, for at retshåndhævelsen og sikringen af ro og orden kan gennemføres på betryggende måde, må ansættes mere dansk politi på de større steder i Grønland. I samme landsrådsmøde gik man ind for i vid udstrækning at fortsætte og følge udviklingen i Grønland ved hjælp af det ovenfor nævnte humanistiske udvalg, hvis videnskabelige undersøgelser skulle kunne bidrage til, at udviklingen sker roligt og harmonisk. Spørgsmålet bliver så, hvorledes man skal forene ønsket om en hurtig udvidelse af politiet med ønsket om en rolig, harmonisk samfundsudvikling på basis af indgående og systematiske overvejelser.

Situationen i øjeblikket synes at have et vist kritisk præg. Politiet har vanskelige forhold at arbejde under. Spørgsmålet er derfor, om ikke det bedste, der i øjeblikket er at gøre, er i så nært samarbejde med politiet som muligt og i samarbejde med det nu nedsatte videnskabelige udvalg at finde frem til krisens årsager. Det kan være, at resultatet af sådanne undersøgelser vil vise, at der er for lidt politi i Grønland, at der ikke er nok af muligheder for at fuldbyrde kriminallovens foranstaltninger. Det kan også være, at sådanne undersøgelser peger hen imod en større anvendelse af politifolk hjemmehørende i Grønland, men uddannet på sædvanlig måde bl.a. på politiskolen i København. Endelig kan det være, at man kan nå frem til, at der i Grønland findes uudnyttede muligheder for at anbringe kriminelle hos private eller under offentlige institutioner.

Alle disse spørgsmål kan kun løses ved nært samarbejde mellem centrale og lokale myndigheder, ja, man kan vel sige, at et sådant samarbejde er det nødvendige fundament, hvorpå retshåndhævelsen i den kommende tid bør bygges op efter de retningslinier, som man efter indgående overvejelser af den hidtidige udvikling finder rigtige.